

УДК 161.2+378.74

*Тетяна Лещенко,
Вікторія Юфименко,
Ірина Самойленко*

ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія»
м. Полтава

**ВИХОВНІ, КРАЇНОЗНАВЧІ ТА КРАЄЗНАВЧІ АСПЕКТИ
ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ
ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ**

У статті аналізуються різні аспекти викладання української мови, проблеми формування лінгвокраїнознавчої компетенції та виховні можливості використання лінгвокраїнознавчих матеріалів.

Ключові слова: *лінгвокраїнознавча проблематика, народознавчий матеріал, пісенна творчість.*

Сучасна концепція мовної освіти акцентує увагу на необхідності ознайомлення з культурою країни, мова якої вивчається, в процесі викладання будь-якої мови як іноземної, що актуалізує проблему використання лінгвокраїнознавчих матеріалів у процесі навчання української мови як іноземної. Акумуляючи в собі всі прояви буття етносу, мова є невичерпним джерелом інформації про історію, звичаї, традиції матеріальної культури й духовного життя нації.

Важливим є розуміння взаємопов'язаності мови й певних атрибутів національної культури (національний костюм, деталі поведінки, етикет, жести, дотримання ментальних обрядів, звичаїв), що засвідчують належність людини до певного народу. Мова накопичує й закріплює у своїх функціональних одиницях (головним чином - у словах, у стійких сполуках і фразеологічних зворотах) історичний досвід народу, стає адекватним відображенням його внутрішнього світу, неповторності менталітету. Процес вивчення мови як іноземної

невіддільний від ознайомлення з іншомовною культурою, оскільки мова, ніби ретранслятор, передає надбання національної культури від покоління до покоління, представникам інших етнічних соціумів [1, 9].

Наявність у лексиці національно-культурного компонента, притаманного тільки певній мові, свідчить про належність лексеми до лінгвокраїнознавчого матеріалу. Застосування в процесі викладання української мови як іноземної матеріалів із лінгвокраїнознавства сприяє процесу акультурації студентів-іноземців, тобто допомагає адаптуватися до нового мовно-культурного середовища. Так, іноземні студенти 1 курсу ВДНЗ України «УМСА» (м.Полтава) вже орієнтуються в найменуваннях предметів і явищ місцевого традиційного побуту (*борщ, Масляна, млинець, сало, рушник тощо*). Використання лінгвокраїнознавчих матеріалів стимулює мотивацію студентів, формує й підтримує інтерес до вивчення української мови як іноземної. Як робочий лінгвокраїнознавчий матеріал використовуємо автентичні тексти (уривки з художньої прози, статті з журналів і газет), автентичні діалоги, вірші, пісні. Розширенню обізнаності студентів у всіх сферах життєдіяльності українців сприяє також перегляд телепередач, документальних і художніх фільмів мовою, яка вивчається.

Під час оволодіння українською мовою гостро актуальними стають проблеми *формування* лінгвокраїнознавчої компетенції (В.Бадер, Г.Онкович, В.Дороз О.Палка, С.Пілішек, Г.Савицька). На думку вчених, за відсутності знань соціокультурного фону тієї країни, мова якої вивчається, неможливо сформулювати комунікативну компетенцію мовця, необхідну йому для міжкультурної комунікації. Засвоєння фонових знань (загальнолюдські, регіональні відомості, а також культурознавчі) відповідно до стандартів навчання, викладених у "Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання", актуалізує проблему оптимізації та інтенсифікації процесу підготовки іноземних студентів у вищих навчальних закладах України [7].

Зацікавленість науковців лінгвокраїнознавчою проблематикою зумовлена тими важливим завданнями, які дозволяє розв'язати лінгвокраїнознавчий підхід у формуванні комунікативної компетенції: він забезпечує знання про культуру, історію, соціально-політичний устрій, реалії, традиції і звичаї України, знання мовних одиниць із національно-культурним компонентом семантики; розвиває здатність сприймати українську мову в її культурноносній функції; сприяє залученню до діалогу культур, усвідомленню сутності мовних явищ, ролі мовних одиниць у комунікативних процесах. Знання іноземними студентами норм і цінностей, традицій і звичаїв, властивих культурі українського народу, позитивно впливає на формування особистісних якостей поведінки, естетичної культури, культури усного і писемного мовлення, необхідних для продуктивного спілкування в міжкультурному середовищі.

Нашим завданням було дослідити виховні можливості використання лінгвокраїнознавчих матеріалів на прикладі української пісні в процесі викладання української мови іноземним студентам медичних спеціальностей із застосуванням комп'ютерної презентації; показати систему можливих методичних прийомів і матеріалів, спрямованих на ознайомлення з таким пластом української культури, як пісня; вказати на шляхи реалізації лінгвокраїнознавчого, комунікативного й функціонально-стилістичного підходів при формуванні мовної, мовленнєвої і комунікативної компетенцій на заняттях з української мови в іншомовній аудиторії.

Одним із ефективних засобів формування лінгвокраїнознавчої, а відповідно й комунікативної компетенцій, на думку вчених, є автентичний пісенний матеріал. Саме *українська пісня* - один із основних, досить ефективних засобів навчання всіх видів мовленнєвої діяльності іноземною мовою, засвоєння мови й культурного фону країни, розвитку естетичних смаків (О.Антонів, В.Бадер, Т.Арендаренко, Н.Данилюк, І.Коршунова, Н.Королева, О.Куликова, І.Маренкова, Т.Потенко та ін.) [6,12].

Студенти різних національностей медичного вишу цікавляться пісенною творчістю українського народу: вони із задоволенням слухають, вивчають і співають українські пісні. Тож робота над українською піснею як невичерпним джерелом культурологічної інформації, духовного долучення іноземних громадян до української культури, мови українського народу має надзвичайно велике значення, а розробка сучасних технологій навчання комунікативно доцільного мовлення на текстах і мелодіях пісень із використанням сучасних програмно-педагогічних засобів - одне з найважливіших завдань сучасної лінгводидактики.

Іноземні громадяни, які здобувають вищу медичну освіту в Україні, вивчають українську мову як засіб спілкування. Українська мова потрібна їм як для задоволення власних комунікативних потреб, так і для професійного спілкування з пацієнтами в клініках і медичних закладах України.

Реалізація лінгвокраїнознавчого підходу, його вдосконалення тісно пов'язані зі створенням відповідних навчально-методичних розробок країнознавчої тематики. У вищому державному навчальному закладі України «Українська медична стоматологічна академія» (м.Полтава) на кафедрі українознавства та гуманітарної підготовки в навчальних аудиторіях представлені великі панорамні стенди народознавчого, культурологічного характеру та з історії Полтавського краю: «Українська вишивка», «Українське вбрання», «Український побут», «Українці мої», «Полтава - духовна скарбниця України», «Полтавські дороги Кобзаря» і 3 експозиції музейного характеру: «Полтавщина - окраса України, майстрів невтомних заповітний край», «Українське традиційне вбрання», «Традиційні предмети побуту». Важливим є забезпечення іноземним студентам можливості доторкнутися до реальних предметів нового для них культурологічного середовища: одягу (*вінок, вишиванка, шапка, шаровари, чоботи*), меблів, посуду, репродукцій картин та ін.

На кафедрі започаткований цикл студентських наукових робіт «УКРАЇНОЗНАВЧІ СТУДІЇ», в яких досліджуються і презентуються українські культурологічні й лінгвокраїнознавчі матеріали, зокрема шедеври української пісенної творчості та їхній слід у світовій культурі. Так, на підсумковій студентській науковій конференції 2013 року йшлося про найвідомішу у світі українську різдвяну пісню «Шедрик» Миколи Леонтовича, адаптована версія якої відома у світі під назвою «*Carol of the bells*» («Колядка дзвіночків»). Широко відоме використання пісні в популярних серед молоді кінофільмах «Гаррі Поттер» (англ. *Harry Potter*); «Сам удома» (англ. *Home Alone*), про що іноземні студенти можуть не здогадуватися. Сюди ж можна віднести всесвітньовідому «*Summertime*», яку Джордж Гершвін написав під впливом української коліскової «*Ой, ходить сон коло вікон*». А число світових інтерпретацій мелодій «Ой не ходи Грицю» і, особливо, - «їхав козак за Дунай» просто переходить межі уяви. Їх опрацьовували найвідоміші світові композитори з Бетховеном включно, а виконували скрізь - від Південної Америки до Східної Азії. Щодо пісні «їхав козак за Дунай», то під її впливом писали свої твори українські та російські поети, зокрема:

Л. Боровиковський, О. Пушкін («Козак»), О. Дельвіг («Поляк»). А Салтиков-Щедрін зазначав, що в найвіддаленіших куточках Росії кожна баришня, яка не хотіла відставати від

моди, виконувала цю пісню-романс. В Європі ж вона стала популярною спочатку в Німеччині. На її тему музику писали Г. Вебер і Бетховен. Вона ввійшла до збірки «Музикальні скарби німців», але в примітках зазначалося, що слова і музика пісні виникли в Україні. З Німеччини пісня потрапила до Франції, Австрії, Чехії, Англії, а потім і до Угорщини. Текст пісні друкувався італійською, польською й іншими мовами, причому в перекладах вона залишалася майже без змін.

Прагнучи осмислити накопичений методистами досвід у визначенні ролі та місця української пісні у формуванні лінгвокраїнознавчої компетенції іноземних студентів, зазначимо, що використання цього жанру народної творчості стимулює мотивацію вивчення української мови як іноземної і сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу завдяки дії механізмів мимовільного запам'ятовування. Ці механізми дозволяють збільшити обсяг і глибину засвоюваного матеріалу, який легко запам'ятовується, оскільки він не нав'язується, а викладається емоційно, нетрадиційно, часто в урочистій обстановці. Мовна і мовленнєва діяльність на фоні музики, зазначають дослідники, ефективніше впливають на якість засвоюваного матеріалу, а також знімають утому, напруження в процесі навчання, урізноманітнюють навчальну діяльність.

Пісні - це активний засіб відпрацювання вимовних (артикуляційних, акцентологічних, орфоепічних, інтонаційних) і навичок аудіювання, розширення лексичного й фразеологічного запасу, засвоєння стилістичних норм і синтаксичних структур української мови, її усної й писемної форм. *Пісня* - це й засіб розвитку продуктивних умінь і навичок. Вона може виступати як основа для розгортання діалогічного й монологічного підготовленого й непідготовленого мовлення усної й писемної форм.

Способи використання пісень можуть бути різноманітні:

- ознайомлення з творчістю певного українського письменника (Т.Г.Шевченко „Рече та стогне Дніпр широкий“; Є.Гребінка «Очі чорнії»; М.Старицький „Ніч яка місячна,

зоряна, ясна"; О.Олесь „Сміються-плачуть солов'ї"; І.Франко „Чого являєшся мені у сні?", „Ой ти, дівчино, з горіха зерня; Д.Павличко „Два кольори");

ПОЛТРСЬСМА ДОЮГИ КОБЗАРЯ

- аналіз свят українського народу (Великдень - гаївки, веснянки; Різдво - колядки; Свято Миколая - „Миколай бородатий" (Т. Чубай);

- пояснення символів української держави - „Гімн";

- розширення словникового запасу студентів-іноземців, наприклад, під час вивчення назв днів тижня сприятиме залученню в навчальний процес пісні „Ти казала в понеділок"; під час вивчення назв місяців можемо запропонувати пісню „Хто родився в січні";

- розробка збірника електронних презентацій пісень про рослини-символи України (верба, калина, юполя, ясен, дуб), виконаних у програмі *Power Point*; прослуховування пісні й одночасний перегляд слайдів, які досить виразно розкривають головну думку й зміст пісні, допомагають усвідомити образи-символи, проіннятися красою української природи, відчути інтуїтивно відтінки в значенні тих мовностилістичних засобів, за допомогою яких вона передається в пісні [10];

- для вироблення граматичної компетенції доречно залучити пісню „Гей, наливайте повнії чари", на прикладі якої можна практикувати творення форм наказового способу дієслів;

- шд час аналізу сучасних напрямів української музичної культури: поп, рок, хіп-хоп, техно та ін. студентам цікаво буде послухати, наприклад, текст пісні „Думи мої” на слова Т. Шевченка у виконанні хору Г. Верьовки і хіп-хоп версію цієї ж пісні.

Таким чином настає своєрідна інкультурація іноземного студента - занурення в культурний простір України, а це потребує своєю чергою семантизації фонової та безеквівалентної лексики. «Пісня про рушник» спричинить пояснення культурного фону лексеми *рушник* (її функціонального призначення: де використовують рушники в Україні? - На весіллі, на похоронах, розміщують над іконами, проводжають у дорогу). Можна говорити також про колористику й орнаменти різних місцевостей України, традиції вишивання.

Упровадження пісень у навчальний процес має багато позитивних ознак, серед яких:

а) вироблення мовних навичок: орфоепічних, лексичних, граматичних;

б) активізація видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, говоріння, слухання;

в) розширення культурної пам'яті студентів-іноземців, своєрідна інкультурація іноземця;

г) формування естетичних смаків.

Оскільки інтенсивність уваги підсилюється завдяки використанню зорового і слухового каналів надходження інформації (а це своєю чергою позитивно впливає на процес засвоєння знань із мови), відпрацювання необхідних умінь і навичок сприяє міцному запам'ятовуванню лінгвокраїнознавчого матеріалу. Тож мета розроблюваних нами мультимедійних програм - допомогти студентам усвідомити, що українські пісні - вагомий внесок України в загальнослов'янську і світову художню творчість; формувати позитивне ставлення до мови й культури українського народу; розвивати пізнавальну діяльність, спрямовану на вдосконалення мовної, мовленнєвої

й комунікативної компетенцій. Пісні - це дуже вдячний матеріал для навчання іноземців, адже недарма українською піснею захоплюються у всьому світі, а пісенність - найдавніша національна риса українців. Вдале і продумане залучення українських пісень значно збагачує процес навчання, підсилює емоційний чинник, захоплення милозвучністю української мови, сприяє активізації навчального процесу, полегшує й урізноманітнює його. Головне - такий підхід виробляє позитивне ставлення до вивчення української мови студентами-іноземцями.

Отже, використання пісень у процесі навчання української мови як іноземної сприяє підвищенню мотивації навчання, позитивно впливає на емоційний стан студентів, їхнє ставлення до іншої культури, мови, звичаїв. Ознайомлення іноземних студентів з українською піснею сприяє не лише накопиченню лінгвокраїнознавчих знань, а й осягненню духу, культури, психології, світосприйняття українського народу, що покращує міжкультурну комунікацію і діалог культур.

Перспективним видається вивчення проблеми формування країнознавчої компетенції на матеріалі зразків народної мудрості, етикетних формул українського народу.

Література:

1. Бадер В.І. Функціонально-стилістичний підхід у формуванні лінгво-українознавчої компетентності іноземних студентів /В.І. Бадер, В.В. Дядичев //Засоби навчання та науково-дослідної роботи: зб. наук, праць. - Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2008. -№ 28.
2. Бронська А. Лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної /Аліна Бронська// Дивослово. - 2000. - № 7. - С. 43-44.
3. Василько З. Лінгвокраїнознавчий аспект фауноназв / З. Василько // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб.наук. праць. - Львів, 2006.- Вип. 1.- С.224-235.
4. Галенко А.М. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції на матеріалі поетичних творів / А. М. Галенко // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. - 2011. -№ 6 (217): Філол. науки. - Ч. II.- С. 100-108.

5. Горбань В.В. Емоційно-експресивне поле української народних пісень /В.В. Горбань// Мова та стиль українського фольклору: зб.наук.праць. - К., 1996.
6. Данилюк Н.О. Лінгвокультурологічна лексика у мові української народної пісні <http://www.rius.kiev.ua>.
7. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. - К., 2003.
8. Максименко Г.А. Застосування лінгвокраїнознавчих матеріалів у викладанні української мови як іноземної /Г.А. Максименко// Філоло-гічні студії: Наук, вісник Криворізького держ. пед. ун-ту : зб. наук, праць. - Вип. 1 /ред.: Ж. В. Колоїз (відп. ред.), Д. Х. Баранник, П. І. Білоусенко та ін. - Кривий Ріг: Видавничий дім, 2012. - 170 с.
9. Пілішек С. Психосемантичні особливості лінгвокраїнознавства при вивченні іноземної мови у вищому навчальному закладі: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07/ С. Пілішек. - Хмельницький, 2006. - 20 с.
10. Гаврилюк Е.Є. Рослинна символіка в контексті української календарної обрядовості: проблема семантико-функціонального аспекту: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.07 / Е.Є. Гаврилюк. - К., 1999.- 18 с.
11. Смолінська О. Лінгвокраїнознавство у навчанні української мови як іноземної / Олесь Смолінська // Рідна школа. - 2002. - № 2. - С.43-45.
12. Копаниця Л.М. Українська лірична пісня: еволюція поетичного мислення: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня доктора філол. наук: спец. 10.01.07; 10.01.01 / Л.М. Копаниця. - К, 2001. - 37 с.